

कौशल्य रुजवणारे

गुरुकुल

का ही शिक्षक, शाळा या आपली पारंपरिक वाट सोडून मुलांकरिता नावीन्य शोधण्याचा प्रयत्न करताना दिसून येत आहेत. गेल्या आठवड्यात 'गुरुकुल द डे-स्कूल' या शाळेचे अजित करकरे यांना ऐकण्याचा आणि समजून घेण्याचा योग आला. मुलांच्या शैक्षणिक प्रगतीबाबत त्यांच्या शाळेत इतर शाळांप्रमाणे अतिप्रभावाखाली काम होताना दिसून येत नाही. कारण अभ्यासक्रम-पाठ्यक्रम या नियोजनातील बाबी आहेत, त्या होताच राहणार मात्र ही मुले ज्या कुटुंबातून आली आहेत, ज्या समाजातून आली आहेत, त्या कुटुंबाचा- समाजाचा ती पुढे आधार होणार आहेत. याचा विचार करून शाळेची काय भूमिका असावी, यावर त्यांची शाळा काम करतेय. हे काम ते त्यांचे कर्तव्य समजतात. त्यासोबतच गुरुकुल विद्यार्थ्यांचे वैयक्तिक व सामाजिक व्यक्तिमत्त्व विकासाकरिता बांधील आहे, असे करकरे सांगतात. या करिता या शाळेत काही महत्त्वपूर्ण विद्यार्थी विकास उपक्रमांची आखणी केली आहे.

१ अवांतर पुस्तकांचे वाचन : शाळेत मुलांकरिता सुसज्ज असे वाचनालय आहे. तेथे मुलांच्या वयानुरूप भारतीय व परदेशी साहित्याचा समावेश आहे. अशी पुस्तके मुलांना उपलब्ध करून दिली जातात, ज्याद्वारे मुले आपल्या या वाचनातून विश्लेषणात्मक विचार करू शकतील. इयत्ता दुसरीपासून प्रत्येक विद्यार्थी इथे या वाचनालयातून पुस्तक घेत असतो. मुलांच्या वर्षभरात वाचलेल्या पुस्तकांच्या संख्याच्या तसेच पुस्तक प्रकारच्या नोंदी या आश्चर्यचकित करणाऱ्या आहेत.

२ दैनंदिनी लेखन : या शाळेतील इयत्ता तिसरीपासूनची मुले ही नियमितपणे दैनंदिनी लिहितात. आपल्या दैनंदिन घडामोडीचे मुलांच्याच शब्दांतील लेखन विचार करायला लावणारे आहे. लहान मुले एखाद्या घटनेचा कशाप्रकारे विचार करू शकतात आणि ते मांडू शकतात, याची जाणीव करून होते.

३ मासिक प्रकल्प : हा उपक्रम इयत्ता पाचवीपासून असतो. ज्यात प्रत्येक मुलाला एक विषय प्रत्येक महिन्याकरिता दिला जातो. जो वेगवेगळा असतो. ज्या माध्यमातून मुलाने त्या विषयाची माहिती मिळविणे, त्याचे संदर्भीय आधार शोधणे, त्याची

गुरुमंत्र

- संतोष सोनवणे

मांडणी करणे आणि ते सादर करणे अपेक्षित आहे. याद्वारे मुले स्वतः संशोधकवृत्तीने एखाद्या विषयाकडे पाहतात आणि त्याद्वारे त्याची मांडणी करून आपल्या सहकारी वर्ग मित्रांसमोर मांडतात.

४ एखाद्या विषयावर आपले भाष्य/मनोगत व्यक्त करणे : प्रत्येक मुलाला आठवड्याला आपल्या आवडत्या विषयावर किंवा दिलेल्या विषयावर आपल्या वर्गात २ ते ३ मिनिटे स्वतः व्यक्त होणे हे यात अपेक्षित असते. इयत्ता तिसरीपासून हा उपक्रम घेतला जातो. ज्याद्वारे मुले आपल्या अवतीभोवती तसेच सभोवतालच्या घटना प्रसंगांचे यात वर्णन करतात. सभाधीटपणा तसेच अभिव्यक्त होण्याची संधी व सवय लागणे हा यामागील हेतू दिसून येतो.

या आणि अशा अनेक उपक्रमांनी या शाळेच्या कार्यप्रणालीचा धावता आलेख नजरेसमोर येतो. शैक्षणिक कौशल्यासोबत समस्या निराकरण, विश्लेषणात्मक विचार, सर्जनशीलता, परस्पर आदानप्रदान किंवा संप्रेषण या सारख्या कौशल्याद्वारे एकविसाव्या शतकात समर्थपणे उभे राहणारे विद्यार्थी निर्माण करण्याकरिता गुरुकुल द डे-स्कूल ही शाळा आत्मविश्वासाने कार्य करताना दिसून येत आहे.

santosh.sonawane2@gmail.com

एकविसाव्या शतकाच्या दृष्टिकोनातून विद्यार्थ्यांमध्ये कोणती कौशल्ये रुजायला हवीत, या विचाराने शाळाशाळांमधील वर्गावर्गात मुलांच्या विचार प्रक्रियेला चालना देणाऱ्या अनुभवांची मांडणी होणे गरजेचे आहे. अशावेळी केवळ अभ्यासक्रम किंवा पाठ्यक्रम संपवून परीक्षांच्या कृत्रिम उभारणीने

हे शक्य होणार नाही. हे लक्षात घेऊन डोंबिवली शहराच्या पूर्वेला डावलपाडा या खेडेगावाच्या शिवारात अजित करकरे आणि गौरी करकरे या दाम्पत्यांनी 'गुरुकुल द डे-स्कूल' या शाळेची उभारणी केली आहे. अभ्यास, परीक्षा, क्रमांक आणि जीवघेणी स्पर्धा या पलीकडे जाऊन मुलांच्या वैयक्तिक, सामाजिक विकासाकरिता ही शाळा धडपडताना दिसून येत आहे...

